

Makale Bilgisi: Günay, İ.E. (2024). Gündelik Yaşamda Algoritmalar ve Robotik Süreçler Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, ss.385-406.	Article Info: Günay, İ.E. (2024). A Sociological Analysis of Algorithms and Robotic Processes in Daily Life. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:2, pp. 385-406
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.1425825	DOI: 10.69878/deuefad.1425825
Gönderildiği Tarih: 26.01.2024	Date Submitted: 26.01.2024
Kabul Edildiği Tarih: 10.05.2024	Date Accepted: 10.05.2024

GÜNDELİK YAŞAMDA ALGORİTMALAR VE ROBOTİK SÜREÇLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

İbrahim Emre Günay*

ÖZ

Algoritmalar geliştikçe yaşam giderek doğallıktan çıkarak robotik sürece evrilmektedir ve insan da robotik sürecin bir parçası olarak dönüşmektedir. Neo-kapitalist sistemde algoritmalar akışa hız ve yoğunluk kazandırarak insanları sistemle bütünleştirmekte ve akışı engelleyebilecek tüm pürüzleri de yok ederek sistemin yeniden daha güçlü bir şekilde üretilmesini sağlamaktadır. Algoritmalar insanların arkalarında bıraktıkları verilerin temelinde, onlara belirli seçenekler sunarak robotik süreçler oluşturmakta ve insanı robotik süreçler içinde hapsedmektedir. Çalışmanın amacı yaşamın algoritmaların gelişmesiyle robotik sürece dönüştüğünü ve insanın da robotik sürecin bir parçası olarak değiştiğini, insanın görme yetisi, dünyayı anlamlandırması ve diğer insanlarla olan ilişkileri ve deneyimleri üzerinden ortaya koymaktır. Teknolojik gelişmeler ve yapay zekâ çalışmaları sonucunda algoritmalarda yaşamı düzenleyici ve sistemi yeniden üreten bir bileşene dönüşmüştür. Bu bağlamda çalışmada önce algoritmaların gelişimi ele alınacak ve sonrasında ise algoritmalarla robotik süreçlerin oluşumu ve bu süreçlerde insanın nasıl hapsedildiği örneklerle gösterilecektir. Bu çalışma nitel bir yaklaşımla ve doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Literatürde yapay zekâ ve algoritmalarla ilgili makale ve tezler vardır, ancak algoritmaların gündelik yaşamın ve insanın sistemin gerektirdiği şekilde gerçekleşen dönüşümünde oynadığı rolü araştırma konusu olarak alan bir çalışma görülmemiştir. Bu bağlamda yapay zekâ ve algoritmaların kendi alanlarında nasıl geliştikleri ve sosyolojinin konusu olan kapitalist sistemde insanın gündelik yaşamıyla ilgili makaleler, tezler ve diğer yazılı neşriyat içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca çalışma algoritmaların işlevi ve robotik süreçlerle sınırlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İletişim sosyolojisi, yapay zekâ, algoritma, robotik süreç, makine öğrenmesi, Neo-kapitalizm.

* Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu. ibrahimemregunay@gmail.com, Orcid: 0000-0003-0657-8164.

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON ALGORITHMS AND ROBOTIC PROCESSES IN DAILY LIFE

ABSTRACT

As algorithms develop, life becomes increasingly unnatural and evolves into a robotic process, and humans are also transformed as a part of the robotic process. In the neo-capitalist system, algorithms integrate people with the system by adding speed and intensity to the flow, and eliminate all obstacles that may hinder the flow, thus ensuring that the system is reproduced in a stronger way. Algorithms create robotic processes by offering certain options to people based on the data they leave behind, trapping people in robotic processes. The aim of the study is to reveal through human sight, interpretation of the world, and relationships and experiences with other people that life has turned into a robotic process with the developments of algorithms and that humans have changed as a part of the robotic process. As a result of technological developments and artificial intelligence studies, algorithms have turned into a component that regulates life and reproduces the system. In this context, in this study, first the development of algorithms will be revealed, and then the formation of robotic processes with algorithms and how humans are imprisoned in these processes will be shown with examples. This study was carried out with a qualitative approach and document analysis method. There are articles and theses about artificial intelligence and algorithms in the literature, but there have been no studies that focus on the role of algorithms in the transformation of both daily life and humans as required by the system. In this context, articles, theses and other written publications about how artificial intelligence and algorithms developed in their own fields and the daily life of people in the capitalist system, which is the subject of sociology, were examined by content analysis method. Additionally, this study is limited to the function of algorithms and robotic processes.

Keywords: Sociology of communication, artificial intelligence, algorithm, robotic process, machine learning, neo-capitalism.

1. GİRİŞ

Günümüzde bilim insanların çalışma alanları, insanın duygusal ve ilişkisel davranışlarını kontrol ederek, davranışlarını aracı mesajlarla birleştirmek üzere robotik süreçlerin geliştirilmesine kaymaktadır. Duygusal robotik süreçlerde amaç kapitalist güçlerin çıkarları doğrultusunda, insanın iç yaşamını ve özne konumunu biçimlendirerek, insanın düşünme ve görme biçimlerini dönüştürmektir. İnsan faaliyetleri dijitalleşmekte ve modellendirilmektedir.

Duygular tüketim nesnelere yöneltilmektedir ve duygular üzerinden kimlikler inşa edilerek tüketim toplumunda insan üzerinde görünür olma baskısı yaratılmaktadır. İnsanlar için çeşitli nesnelere üzerinden oluşturulacak kimlikler hazırlanır ve insan istediği tüketim nesnelere satın alarak özgürlük adı altında kendini ifade eder. Bu nesnelere üzerinden kendi başarısını, mutluluğunu gösterir. Kapitalizm artık insanın duygularını hedef almaktadır

ve bu bağlamda duyguların insanların tüketme eylemlerini nasıl etkilediği ve etki eden motivasyonların nasıl oluştuğu üzerine çalışmaktadır. Tüketici seçimlerinin sistemde önem kazanması insanların duygularının ve kurdukları sosyal ilişkilerin kontrol edilmesini ve yönetilmesini önemli kılmaktadır.

Büyük şirketler insanın duyu, düşünce ve eylemlerine müdahale etmekte, alışverişte geçerli olan tüketim odaklı düşünce ve davranış şekli insanın tüm yaşamına yayılmakta ve yaşamı iş ve iş dışı yaşam temelinde bütünleştirerek tek bir alana hapsedmektedir. Robotik süreçlerin oluşumunda belirleyici olan kapitalizmdir (Gehl, 2020, s. 158). Kapitalist güçler insanları tüketim toplumunun bir parçası yapmak ve davranışlarını gözlemek, yakalamak ve üzerine amaçlı modeller üretmek için teknolojik yeni iletişim sistemleri geliştirmişlerdir ve geliştirmeye devam etmektedirler.

İnsanların duygusal yönetimlerinde kitle iletişim sistemlerinin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Sistem eğlence sunmakta ve insanlar sürekli eğlenmektedir; böylece eleştirel yaklaşım ve düşünme unutturulmaktadır. 1970'lerden sonra ekonomi politikten gösterge ekonomi politığe geçilmesiyle rasyonalite yerini irrasyonaliteye bırakmıştır. İnternet kullanımının devlet ve onun askeri gücünden ticari şirketlere geçmesi, insanın toplu üretimi destekleyecek şekilde toplu tüketim temelinde daha fazla tüketmeleri için bu durumun gerekliliği doğrultusunda türdeşmeleri ya da aynılaştırmalarını kolaylaştırmıştır. İnsanların toplu tüketimin bir parçası olması için gerçekleştirilmesi gereken stratejilerin belirlenmesinde son teknolojik sistemler gözetim amacıyla geliştirilmiştir ve kullanılmaktadır. Örneğin internette yapılan gezintide karşılaşılan Web çerezleri kullanıcının karşısına çıkmakta ve kullanıcının gezerken ortaya koyduğu alışkanlıkları kaydedebilmektedir. Belirli sitelerin hesap açmayı ve kullanıcı ismi alınmasını zorunlu kılması da diğer bir yöntemdir. İnsanlar internet üzerinden sosyalleşme ihtiyaçlarını giderirlerken izlenmekte ve kayıt altına alınmaktadırlar.

Kapitalizm ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak daha gelişmiş sistemler gözetim ve kaydetmeyi birlikte yapabilmektedir. Örneğin Googlemap sadece insanları gözlemlemekte aynı zamanda dolaşımda olduklarında onları sürekli kayıt etmektedir. Akıllı telefonların kapasiteleri ve Swarm, Foursquare gibi uygulamalar, internet ve ağların dijitalleşmesi insanın gözlemlenmesini ve kayıt altına alınmasını kolaylaştırmıştır. Facebook, Google, Whatsapp, Instagram gibi platformlarda insan aslında gönüllü olarak kendini gözetime sunmakta ve kayıt altına alınmasına izin vermektedir. İnsanlar bu tür ve benzeri platformlarda beğeni yapmakta, mesajlaşmakta ve konuşmakta, alışveriş yapmakta ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunu yaparken de duyguları ve düşünceleri ile nesnel arasındaki etkileşimi ortaya koymaktadır. Arayüzlerin arkasında bulunan veritabanları bu tür platformlarda bırakılan tüm dijital izleri biriktirmekte ve depolamaktadır.

Dijital ayak izi internet ortamında bırakılan veri kırıntıdır (Fish, 2009). Yüklenen fotoğraflar, paylaşılan içerikler, arama geçmişi, web sitesi ziyaretleri gibi pek çok farklı alanda toplanan veriler kullanıcının dijital ayak izini oluşturmaktadır. İnternete bağlı olan tüm cihazlarda yapılan tüm seçimler, dijital ayak izleri olarak takip edilebilmektedir (Atasoy ve Ormanlı, 2019, s. 404). Dijital ayak izi insanların ayrıştırılmasında ya da insanları belirli hedefler doğrultusunda kategorileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Turow, 2015, s. 21). Teknoloji ve ticareti birleştirmiş büyük şirketler ağlar üzerinden kurulan bağlantılar temelinde nesnelere olan duygusal bağlantılarını içeren insanların sosyal haritalarını çıkartmaktadır. Devasa sunucu çiftliklerinde biriktirilen tüm veriler teknoloji şirketlerinin iştahını kabartmaktadır; çünkü bu verileri analiz edebilmek ve yönetmek amacıyla gerekli yöntemler geliştirerek işleyebilecek ve sonucunda kendi çıkarları ya da sistemin çıkarları doğrultusunda yeni uyumlu kimlikler üretebileceklerdir.

Tüketim rasyonel olmanın aksine irrasyoneldir. İnsanlar yaşamlarını devam ettirmek için gerekli olan gerçek ihtiyaçlarının karşılama yerini duygusal ihtiyaçlarının karşılanması almıştır. Sistem insanın duygularına daha fazla odaklanmakta ve yeni robotik süreçler üretmektedir. Eskiden sistemler yaş, cinsiyet ya da meslek gibi kategoriler üzerinden insanları sınıflandırırken şimdi romantik, gerçekçi ya da iyimser gibi duygusal alanlar üzerinden yeni sınıflandırmalar sunmaktadır. Sosyal platformlarda insan etkileşimlerini biçimlendirmeyi amaçlayan ve otomatik profiller olarak kabul edilebilecek, sosyal bot denilen yeni bir robot sınıfı ortaya çıkmıştır. Başta seçimler olmak üzere belirli politik konularda düşünsel yanılsamalar üretilebilmekte ve kurgulanabilmektedir. Ayrıca Facebook ve Google gibi güçlü platformlar semantik algoritmalar kullanarak insanların ürettikleri içeriklerden belirli desenleri tespit ederek amaçlı içerikler sunmaktadırlar (Binark, 2017, s. 20). Sunulan içerikler ve insanların ürettikleri içerikler birbirlerini tamamlarlar ve aynı ya da benzer düşünce ve yaklaşımlara sahip insanlar kategorize edilirler. Filtre balonları ve yankı odaları aynı düşüncelere sahip insanları bir araya getirmek için kullanılan algoritmalar. Filtre balonu önceki tıklama eğilimi, arama geçmişi ve konum gibi kullanıcıyla doğrudan bağlantılı bilgilerin ışığında oluşturulmaktadır ve insanı geçmişte yaptığı seçimlerle yönlendirerek sınırlandırmaktadır diyebiliriz (Cisek ve Krakowska, 2018, s. 16). İlk kez 2011 yılında Eli Pariser tarafından kullanılan filtre balonu kavramıyla insanın kendisinin düşüncesiyle uyumlu haberlere maruz kalacağı ve bunu sağlayan filtrelerin görünmezliği nedeniyle kendinden nelerin saklandığını asla öğrenemeyeceğini ifade ederek algoritmalarla sağlanacak özgürlük eleştirilmiştir (Pariser, 2011). İnsanlar kendi düşünceleri doğrultusunda yaptıkları seçimlerle, filtre baloncukları süzgeci kullanılarak farklı düşünce ve inançlara yabancılaşmaktadır ve dış dünyaya karşı izole olmaktadır. Filtre balonları ara yüzüyle insanları ağda bıraktıkları izlerden kontrol altına alarak onları aynı ideolojide toplamaktadır. Bu bağlamda filtre balonlarının

sonucunda oluşan yankı odaları da bireyleri, benzerleri ile aynı yaklaşımların yaygın ve egemen olduğu bir akışa mahkûm etmektedir (Binark, 2017, s. 20-21). Yankı odalarında aynı düşüncede olan insanlar kendi aralarında iletişim kurmakta ve mevcut düşünceler pekiştirilerek aynı tür bilgilerin yankısı oluşmaktadır (Bruns, 2017, s. 1). Yankı odaları ağlarda takip edilen kişilerce oluşturulmaktadır ve algoritmalarla kontrol edilmektedir. Algoritmalar çeşitliliği ortadan kaldırarak, benzerlik üzerinden düşünceler yönlendirilirken aslında demokrasi kavramı da tartışmalı hale gelmektedir (Pariser, 2011, s. 8). Demokrasi insanların yeni konulara ve karşıt fikirlere maruz kalmasını gerektirir (Sunstein 2004, s. 57). Platformlarda sıklıkla karşılaşılan öneriler rasyonel veri setlerinin doğrultusunda tüketim davranışlarını yakalayıp sınıflandırmaktadır. İnsan yaşamını ağlar üzerinde gerçekleştirirken sergilediği davranışlar dijital olarak gözetlenmekte, kayıt altına alınmakta ve analiz edilerek belirli bir hedef için duyguların temelinde strateji üretilmesini sağlamaktadır. Duygusal robotik süreçler okuduklarımızı, düşündüklerimizi ve kişisel ilişkilerimizi biçimlendirmek için büyük veri algoritmaları tarafından düzenlenerek ve kontrol edilerek kurgulanmaktadır (Gehl, 2020, s. 168). İnsanlar yazılımlar aracılığıyla duygusal olarak kontrol edilmekte ve yönlendirilmektedir. İnsanlar teknoloji sayesinde yaptıkları tercihlerin kolaylaştırılmasına karşı gelmemektedirler ve genel olarak onaylamakta olduklarını söyleyebiliriz. Algoritmaların insanı daha iyi tanınması ve insanın yerine karar vermesi başka bir deyişle robotik süreç oluşturarak insanı içine alması hoşça gitmektedir. Ancak burada son derece önemli bir husus söz konusudur. İnsanların bu durumdan hoşnut olmaları ve önemli ölçüde onaylamaları, iç arzularının tüketim düzeninden karşılanabileceği duygusu, günümüzün dönüşmüş kapitalizminin sonucudur. İnsanların kendilerini duygusal robotik süreçlere teslim etmesiyle yaşamın getirdiği duygusal karmaşıklık kendini pürüzsüz bir yaşama bırakmaktadır. Yaşam pürüzsüzlüğe doğru evrilirken, duygulardaki kendiliğindenlik mekanikleşme yolunda evrilmektedir. Bu bağlamda teknoloji sürekli gelişmektedir. Bu gelişme kendini dijitalleşme, algoritma, yapay zekâ ve derin öğrenme gibi alanlarda son derece yoğun ve hızlı bir şekilde göstermektedir.

Çalışmamızda insanların gündelik yaşamda kullandıkları teknolojik araçlar sayesinde arkalarında bıraktıkları verilerin toplanması ve işlenerek kullanılmasının nasıl algoritmaların üzerinden gerçekleştirildiği ve insanın robotik süreçlerde hapsedildiği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu süreçlerde ise yapay zekânın temel oluşturucu olan algoritmalara odaklanması amaçlanmıştır. Önce yapay zekâ temelinde, algoritmalar ve algoritmaların öğrenmesi; makine ve derin öğrenme olarak, hem insanın bugünkü durumuna hem de gelecekteki muhtemel durumuna ilişkin etkisiyle ilgili bir bakış açısı ortaya koymak ve çalışmamızın konusu olan robotik sürecin nasıl oluştuğunu gösterebilmek için incelenecektir. Sonrasında çalışmamızda robotik süreç yapay zekâ temelinde insanın gündelik yaşamında yaptığı seçimlerle iç yaşamının başka bir deyişle duygusal ve düşünsel dünyasının kontrol altına

alınarak sistemle bütünleştirilmesi süreci ele alınacaktır. Bu düşünce doğrultusunda insanların yaptıkları seçimler üzerinden algoritmalarla kontrol altına alınmasıyla nasıl bir dönüşüme uğradıkları ve sistemle bütünleştikleri, yaşamın robotik sürece dönüşmesi içinde ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda insanın görme yetisi, dünyayı anlamlandırması ve diğer insanlarla kurduğu ilişkileri ve edindiği deneyimleri üzerinden çalışmamızda ortaya koyduğumuz düşünceyi desteklemeye çalışacağız.

2. Algoritmalar

Sayılaşma robotik sürecin bir parçası olarak, doğal ve rutin hale gelmiş bir tür otomasyondur diyebiliriz. Ayrımcılık ve eşitsizlik gibi durumları hem açığa vurma hem de saklayabilme potansiyeli olması nedeniyle önemlidir. Algoritmalar sayısal süreçleri otomatikleştirmek için vardır. Algoritma girdiyi çıktıya dönüştürmek için yürütülen komut dizisidir (Alpaydın, 2022, s. 27). Başka bir deyişle algoritmaları basitçe girdiyi çıktıya dönüştüren, soru ve problemleri çözmek için tanımlanmış matematiksel diziler olarak da tanımlayabiliriz (Bottomore, 1977, s. 112). Algoritmalar çeşitli matematiksel işlemler yapar ve bu işlemleri koda dönüştürürler (Ausiello, 2013). Sürekli veri temelli hesaplamalar yapılarak, belirlenen hedefe doğru yol alırlar (Fry, 2019, s. 18-19). Bağlam ve bilgiyi değerlendirmek, bir faaliyeti bağdaştırmak, düzenlemek ve genişletmek amacıyla gerekli verinin toplanmasını, sınıflandırılmasını başka bir deyişle yaşamı kontrol etmek ve sistemin yeniden üretimini sağlamak için algoritmalar merkez konumdadırlar. Algoritmaların dürtüsel ve sınırlılık nedeni insan hatalarını yok etmek, belirli bir standart sağlamak üzere oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Başka bir anlayışa göre ise algoritmalar ilerleme düşüncesi temelinde Aydınlanma döneminin daha geniş anlamda ise modernleşmenin bir devamıdır (Besteman, 2020, s. 236).

Algoritmalar sorumlunun olmadığı bir ortamda, tam otoriter bir şekilde karlılık amacıyla eskiye göre farklı yeni sistemler üretmektedir. Bu bağlamda robotik süreçler sınıflandırma, kontrol ve gözetim alanlarında yapay zekânın merkezde konumlandığı bir devrimi ifade etmektedir. Otoriteleşmeyi algoritmaların kendisi oluşturmaktadır; çünkü insan düşüncesi dışarda bırakılarak, otomatik olarak ele alınmaktadır. İnsanın kararları sistem tarafından etkisizleştirilmiştir. Gündelik yaşamı oluşturan insanların aldığı kararların önemli bir kısmı algoritmaların sunduğu seçenekler temelinde oluşturulmaktadır (Just ve Latzer, 2017, s. 239). Tek hâkim Google, Facebook, Amazon gibi platformların algoritmaları olmaktadır. Kararlar algoritmalarda temsil edilmekte ve uygulanmaktadır. Herhangi bir durumda sorumlu tutulacak bir insan kalmamıştır. Bu durumda insanın egemenliği sona ermiştir diyebiliriz. İnsanların haberi olmadan ağlarda bıraktıkları veriler toplanmaktadır ve bu toplanan verilerin daha verimli analizi için sürekli yeni teknolojiler geliştirilmektedir, aslında bu teknolojik gelişmelerin hepsi insana

karşı gerçekleşmektedir. Ağlarda bırakılan izler birer veri olarak toplanırken, insan yaşam alanlarında sürekli izlenmektedir. Algoritmaların ana hedefi en yüksek karın edilmesinde yeni olasılıkların önünü açmaktır. Robotik süreçler otomatikleştirilmiş otoriter kontrol ve düzenleme mekanizmalarıdır. Toplum görünürde kendiliğinden gönüllü olarak biçim almaktadır; ancak sistem yapay zekâ temelinde ağlar üzerinden kurduğu algoritmalarla insanların iç sesini başka bir deyişle düşünce yapısını biçimlendirmektedir.

Algoritmaların karlılık amacıyla oluşturulduklarını ifade etmemizin en önemli nedeni örneğin bankacılıkta banka ve müşteri arasındaki ilişkide ya da bir şirkette çalışan birinin işten ayrılmasında ortaya çıkacak patron ve çalışan arasındaki ilişkide algoritmaların insani bir tutumdan yana bir yaklaşım yerine, en karlı olan yaklaşımı sergilemeleri sistemle uyumluluk açısından düşündüğümüzde oldukça muhtemel olmasıdır. Algoritmaların sunduğu seçeneklerin her zaman adil, nesnel ve doğru olduklarını düşünemeyiz çünkü algoritmalar önyargılardan uzak ve tarafsız bir çalışma mantığıyla çalışmamaktadır (Gillespie, 2014, s. 179). Bir diğer deyişle toplumda görülebilecek sistem lehine eşitsizlik üreten değerler algoritmalar aracılığı ile yeniden üretilmektedir (Dilmen ve Şahoğlu, 2022).

Gündelik yaşamda algoritmalar insanları yönlendirmenin yanı sıra aralarında kurdukları ilişkileri de dönüştürmektedir. Bireysel kurulan ilişkiler pazarın bir parçası olarak biçim almakta ve yüz yüze konuşmalar yerini ağlarda karşılıklı dijital etkileşimlere bırakmaktadır. Bu bağlamda insanlar da dönüşmektedir. İnsani süreçler algoritmalar temelinde zaman geçtikçe robotik süreç haline gelmektedir. İnsanlar hem iş yaşamlarında hem de aile yaşamlarında vasıflarını kaybetmektedirler. İnsanlar teknolojiyi yaşamlarında yadıkça, teknolojinin bir parçası olmakta ve sistemin egemenliğine girmektedirler.

Algoritmaların insanları yönlendirmesi ağlar üzerinden idealize edilene ulaşma arzusu üzerinden gerçekleştirilir. İnsanlar daha fazla görünür olmak için davranışlarını sistemle uyumlu hale getirmeye çalışırlar. Beğenmeleri gerekeni beğenmeleri, arkadaşlık yapmaları gereken diğer kullanıcıların arkadaş edinilmesi ya da satın alınması gerekenin satın alınması gibi daha birçok farklı alanda algoritmanın sundukları doğrultuda yaşamlarını yapılandıran insanlar aslında robotik sürecin bir parçası olmaktadır. İnsanlar kendilerini algoritmik olarak oluşturmaktadırlar. Veri temelli algoritmik benlikler birbirleriyle yarışırken sistem kendini beslemekte ve güçlendirmektedir. İnsanlar kullandıkları akıllı saatleriyle ne zaman su içeceklerinden, atmaları gereken günlük adım sayısına kadar öğrenmekte ve kendilerini sürekli uyumlandırmaktadırlar, hatta titreşimlerle dürtülmektedirler. Yapılan her seçim aslında uyum sağlama konusunda bir adım atılmasıdır. Makinelerin sunduklarının insanlar tarafından seçilmesi insanın sisteme karşı uyumluluğunun göstergesidir. İnsanların seçim yapma

durumları onların sanki özne konumunda oldukları düşüncesi yaratsa da aslında bir özgürlük yanılmasıdır sonucudur.

3. Öğrenen ve Tahakküm Kuran Algoritmaları

İnsanın tasarımcısı evrimdir. İnsan milyonlarca yıl fiziksel görünüş ve içgüdüleri bağlamında evrilmiştir; ayrıca gerektiğinde davranışlarını da değiştirmeyi öğrenmiştir. Öğrenme mekanizması sayesinde insan beynini kullanarak ve deneyimlerden dersler çıkararak kendini değişen koşullara karşı kendini uyarlama amacıyla değiştirmiştir. İnsan yaşamına yakından baktığımızda farklı coğrafyalarda birbirine aksi yönde farklı koşullar ortamında hayatta kalmış ve kendini farklılıklar karşısında hem uyumlamış hem de geliştirmiştir. Öğrenilen şey beyinde saklanır, aynı durum tekrar ortaya çıktığında hatırlama gerçekleşir ve duruma göre davranış geliştirilir. Duyu organları sensör görevi yapmaktadır diyebiliriz. Duyu organlarımızla çevreyi algılar, veri toplar, sonrasında bu verileri beynimizle işleriz ve çıkarılmaya uygun bir şekilde davranış sergileriz. Veriler bellekte saklanmaktadır. İnsan belleğinde biriktirdiği bilgiyi gerektiğinde hatırlar ve kullanır ve değişim karşısında belleğinde sakladığı veriyi günceller. Genetik binlerce yıllık donanımı, öğrenme ise donanım üzerinde çalışan, bir ömür boyu süren yazılımı tanımlamaktadır (Alpaydın, 2022, s. 28). Yapay zekâ beyinden esinlenmektedir. Beyin veri işleme merkezi olarak adlandırılabilir. Görme, tanıma, konuşma, öğrenme gibi yetenekleriyle öğrenir ve kendini sürekli geliştirmektedir. Algoritmalarda sağlanabilecek ilerleme, beynin sınırlarının çözülmesiyle yakından ilgilidir.

Bilgisayar bir ya da birkaç işlemciye sahiptir. Beyinde ise paralel çalışan çok sayıda nöronlar, işlemci görevini görmektedir. Beyindeki sayısız nöronlar diğer nöronlarla sinaps adı verilen bağlantılarla birbirlerine bağlıdır ve paralel bir şekilde çalışırlar. Veri nöronlar tarafından işlenirken, sinapslar bellek işlevi görürler. Başka bir deyişle işlemci ve bellek beyinde bir bütündür, bilgisayarda ise ayrıdır. Çok katmanlı algılayıcı modelinde yapay sinir ağları çalışırken nöron sinaps vasıtasıyla tüm nöronların etkilerini sinaptik ağırlıklarıyla toplar ve bu toplam belirli bir eşik değerinden büyükse nöron ateşlenir ve çıktısı bu nöronun etkilenim değerine karşılık gelir. Algılayıcı karar almadan önce ağırlıklı bir toplam oluşturur. Her katmandaki nöronlar önceki katmandaki nöronların etkisiyle beraber, kendi değerlerini paralel olarak hesaplarlar ve sonraki katmandaki nöronları etkilerler. Bu değerler ağ üzerinde yayılır, yine diğer nöronlarla ilişki halinde dönüşürler, son katmanda ise eylemleri gerçekleştiren çıktı nöronları vardır (Alpaydın, 2022, s. 78-79). İnsan uzuvlarını bu şekilde yönetmektedir. Örneğin görsel alanda pencere olup olmadığını kontrol eden bir nöron ve camın olup olmadığını kontrol eden diğer bir nöron vardır. İnsan pencereye baktığında genel olarak camlı bir pencere görür. Burada her iki nöronda birbiriyle güçlü bir bağlantı içindedir. Ancak pencere nöronu plastik maddesi nöronu arasında

bir bağlantı yoktur; çünkü birini gördüğümüzde diğerini görmeyiz ve bağlantı kurmayız, böylece iki nöron biraya gelemez. Yapay zekâ da insan beyninden daha güçlü olmakla beraber önemli ölçüde benzerlikler göstermektedir. Hatta yapay zekâ çalışmalarında insan beyni temel alınmıştır ve bu yüzden yapay zekâ ve algoritma mantığını anlamak için insanın beynin çalışma mantığını anlamak önemlidir.

Yapay zekânın önemi insandan daha hızlı ve yoğun bir şekilde öğrenme kapasitesi nedeniyle. Teknolojinin gelişimi doğrultusunda rakamlar ve harflerin yanı sıra görüntü, ses gibi bilgiler sayısal olarak saklanıp, işlenebiliyor ve bir noktadan diğerine aktarımı yapılabiliyor. Sayısal işlemlerin gelişerek yayılması teknolojinin gelişimine bağlı olarak elde edilen çok miktarda verinin biriktirilmesiyle ilgilidir. Toplanan aşırı miktardaki verinin analizinin gerekliliği ise insanın zekâsının kapasitesinin ötesinde daha gelişmiş bir zekâyâ ihtiyaç hissetmesine neden olmaktadır. Sensor teknolojisindeki ilerlemeler, verinin dijitalleşmesi ve güçlü bilgisayarlara ulaşılması ve toplanan ve depolanan devasa veri yapay zekâ çalışmalarını hızlandırmıştır; ancak yapay zekânın kapasitesi günümüzde son derece sınırlıdır. Bu yüzden yapay zekâ devrimi yerine bilgisayar istatistikleri devrimi de denilebilir (Fry, 2019, s. 22). Yapay zekâ temelli makinelerin yaşamımızı biçimlendireceği düşüncesinin gerçekleşmesi çok uzun zaman alacaktır ancak algoritmalar bugün kendi başlarına belirli ve kısıtlı bir alan dâhilinde karar alabilmekte ve kararlarını uygulamaktadırlar. Başka bir deyişle çok sınırlı olarak kendi kendilerini yazabilmekte ve kendi kendilerini tekrar yaratabilmektedir (Uricchio, 2017).

İstatistik, veri toplama ve analiziyle ilgilenir. İstatistiksel analizin en basit biçimi bir veri kümesinin betimleyici istatistiklerinin sunulmasıdır. 17. ve 18. yüzyıllarda olasılık teorilerinin öncü çalışmaları başlamıştır. 19. yüzyılda ise Pierre-Simon de Laplace ve Carl Friedrich Gauss çalışmalarıyla betimleyici istatistiği aşarak istatistiksel öğrenmeye geçişe ve böylece ilerde algoritmaların geliştirilmesine katkıda bulunan önemli matematikçiler olarak kabul edilmektedirler. Laplace tarafından geliştirilen Bayes teoremi doğrusal regresyon ve lojistik regresyon gibi istatistiksel öğrenme yöntemleri kadar, yapay zekâda kullanılan yapay sinir ağlarının geliştirilmesinde de önemli rol oynamıştır (Kelleher ve Tierney, 2022, s. 22). 20. yüzyılda Karl Pearson modern hipotez testini geliştirmiştir ve R.A. Fischer çok değişkenli analiz için istatistiksel yöntemler ortaya çıkarmıştır. En büyük olasılık tahminiyle ilgili düşüncelerini olayların göreceli olasılığını temel alan sonuçlara ulaşan bir yaklaşım olarak istatistiksel çıkarım alanına sunmuştur. Alan Turing çalışmalarıyla bilgisayar teknolojisi gelişmiş ve güçlenmiştir. Böylece istatistik alanı hem yaklaşım hem de donanım olarak çok karmaşık hesaplamaların yapılmasına muktedir olmuştur. 1943'de ilk matematiksel sinir ağı modeli ortaya çıkmıştır. 1951'deki sınıflandırma ya da örüntü tanıma modelleri günümüzde kullanılan en yakın komşu modellerinin temelini

oluşturmuştur. Sonuçta 1956 yılına gelindiğinde Dartmouth College'da ilk kez yapay zekâ alanından konuşulmaya başlanmıştır. Gerekli alt yapı oluşunca sıra yapay zekâyâ hatta sonrasında yapay öğrenmeye yani makine öğrenmesine gelmiştir. Yapay öğrenme bilgisayar kullanarak verilerden öğrenmeyi sağlayan programları ifade etmekteydi. Sinir ağlarının nasıl kullanılacağı, karar ağacı modelinin ve öbeleme algoritmalarının gelişimi yapay öğrenmenin temelini oluşturan gelişmelerdir. Böylece yapay öğrenmenin gelişimiyle büyük veri kümelerini otomatik olarak analiz eden algoritmalar örüntüler çıkarabilecektir. Tüm öngörülerin bir model kümesi oluşturularak yapıldığı kolektif modeller ve çoklu sinir katmanlarını ifade eden derin öğrenme sinir ağları ise yapay öğrenmeyi takip eden en önemli gelişmelerdir çünkü diğer katmanlarla etkileşim halinde olan bu derin katmanlar öğrenerek, veri girdileri için genel örüntüleri ortaya çıkarabilmektedir.

Yapay öğrenme başka bir deyişle makine öğrenmesi programcılar olmadan ama öğrenen programlarla hedeflenen görevlerin yerine getirilmesini amaçlar. Öğrenen programlar veri analizinde kullanılması gereken algoritmaları otomatik olarak oluşturmayı öğrenir. Bu bağlamda buradaki en vazgeçilmez unsur ya da başlangıç noktası veridir. Sayısal teknolojiler yaşamı ele geçirdikçe insanın yaşamı da verilerden ibaret olmaya dönüşecektir. İnsanlar çalışma hayatlarında ve çalışmanın dışında geçirdikleri zamanlarda sayısal teknolojiler üzerinden her an örneğin yanlarında her zaman ve her yerde taşıdıkları akıllı telefonlarıyla veri bırakacaklardır. Verinin çokluğu karmaşıklığı ifade etmemelidir çünkü önemli ölçüde veride belirli sayıda saklı etkenler olabilmektedir ve bu saklı etkenlerin ortaya çıkarılması ve aralarındaki etkileşim basit bir modelle açıklanabilir. Bu basitliği ise verilerde saptanan örüntü sağlamaktadır.

Tüketici davranışları gelişigüzel değildir ve farklı tüketici gruplarının farklı alt kümelerini ifade eden çeşitli saklı etkenler belirli modeller ortaya koyarlar. Yapay zekâ kullandığı algoritmalarla veride saklı olan modeli çıkarmayı öğrenmeyi amaçlar. Ancak burada doğru örüntüleri yakalamak ve modeller ortaya koymak için verinin miktarı önemli bir rol oynar. Veri miktarı çoğaldıkça, modelin doğru olması olasılığı artar çünkü yapay zekâ o düzeyde öğrenerek yanılma payını aşağı çeker. Buradaki mesele başarının modellerin geliştirilmesinin önemli ölçüde veri miktarının elde edilmesine bağlı oluşudur. Başarı aynı zamanda teknolojinin gelişmesiyle ilintilidir çünkü sayısız veri elde etmek ve bu verileri saklamak, işlemek ve dağıtımını yapmak güçlü bilgisayarlar gerektirmektedir. Yapay öğrenmenin gerçekleşmesi zaman ve teknik gelişmeye bağlıdır. İnsanın bugün önündeki yol daha gelişmiş ve karmaşık formüller içeren algoritmaların geliştirilmesi değil, sabırlı bir şekilde sürekli verilerin toplanması ve analiz edilmesinden kuruludur. Öğrenen algoritmaların zekâ üretmeleri güçlü bilgisayarlara ve mümkün olduğunca çok veri toplanmasına bağlıdır. Yapay öğrenmenin alanı

genişledikçe veri miktarının artmasına bağlı olarak doğruluk ve verimlilik düzeyleri de artacaktır. Öngörü yapılabilmesi, en yüksek hacimdeki verinin işlenerek, yüksek tahmin başarısına sahip bir modeli ortaya koymayı zorunlu kılmaktadır. Veri madenciliği başka bir deyişle birikmiş verideki en işe yarar olanı bulmak ve kullanmak bir tür yapay öğrenmedir. Örneğin, tüketici davranışlarının belirli kesinlik arz eden kalıpları yoktur ve bu yüzden bir program yazılamaz; ancak güçlü bir bilgisayar yapay zekâyla toplanan önemli ölçüde verilerden bir örüntü çıkarılabilir ve ortaya bir model koyulabilir.

Modellemede doğru öngörü modelleri üretmek için algoritmalar üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Yapay öğrenme doğru öngörü modelleri oluşturma amacı taşımaktadır. Bu amaçla veride bulunan örüntüleri ortaya çıkaracak algoritmaları geliştirmeye çalışır. Bu örüntülerden de modellemeler gerçekleştirilir. Her algoritma sinir ağı, karar ağacı gibi yöntemleri kullanarak modeller üretmek üzere tasarlanır. Model üretildiğinde analiz edilir ve model yapısı temelinde alandaki önemli nitelikleri tespit edebilir ve belirli vakalar arasında bağıntı kurabilir. Öğrenen modeller örüntü tanımada örneğin kaydedilen görüntü ve sesleri tanımada kullanılmaktadır. Ancak henüz farklı kaynaklardan gelen bilgiler tam olarak birleştirilememektedir.

Derin öğrenme, insan beynini taklit ederek ortaya çıkan yapay öğrenmenin ya da makine öğrenmesinin bir alt alanıdır. Derin öğrenmenin yapay öğrenmeden farkı bir makine öğrenmesi algoritması olan yapay sinir ağlarında bir gizli katman bulunurken, derin sinir ağlarında birden fazla gizli katman bulunmasıdır. Böylece derin öğrenme sayısız veriyi analiz etmekte yetersiz kalan klasik makine öğrenmesi algoritmalarının ötesine geçer. Derin öğrenme ağları artan soyutlama özelliğiyle hem verilerdeki saklı olanı hem de verileri nasıl analiz edeceklerini öğrenirler. Derin öğrenmenin temeli saklı katmanlardaki değerleri birleştirmeye dayalıdır ve böylece girdinin karmaşık işlevlerine ulaşabilirler (Alpaydın, 2022, s. 89). Her katman gözetimden bağımsız özkodlayıcı yöntem kullanarak girdideki saklı özelliği ortaya çıkarmaya çalışır. Böylece etiketlenmemiş veriler de işleme alanına girmiş olmaktadır çünkü özkodlama gözetimden bağımsızdır. İlk girdiyle özkodlayıcı eğitilir; ancak sonrasında kendi alt katmanında öğrenilmiş olacak kodlanmış gösterim sonraki özkodlayıcının eğitimini sağlayacaktır. Bu durum tek tek tüm katmanlar için yani son katmana kadar devam eder. Her bir derin sinir ağı sadece bir katman üzerinden eğitilebilir. Tüm katmanlar eğitilir ve sonunda birbirlerine bağlanırlar. Mümkün olan en fazla sayıda etiketli veri ve güçlü bilgisayarlar derin ağların gözetimsiz eğitimini sağlayabilir. Gerektiğinde ise etiketli verilerle müdahale edilebilir. Derin ağlarda ilk girdi önemlidir sonrasında gözetimli ya da gözetimsiz ya da etiketli ya da etiketsiz verilerle öğrenme süreci devam eder. Çok fazla veriden otomatik olarak gerçekleşecek, gözetimsiz, etiketlenmemiş veriden öğrenme derin öğrenmenin ana hedefidir. Derin ağlar günümüzde son derece sınırlı alanlarda

çalışmaktadırlar; ancak zamanla veri miktarına bağlı olarak daha çok gelişeceklerdir ve yayılacaklardır.

Google, Amazon ya da Tesla gibi küresel teknolojik şirketler müşterileriyle kuracakları ilişkide müşteriden elde ettikleri veriler doğrultusunda profil dağılımı oluşturarak öbekleme modeliyle benzer olanları bir araya getirecektir. Şirketler böylece o öbeğe uygun strateji oluşturabilecek ve yaklaşımını geliştirebilecektir. Ancak buradaki en önemli şey, derin öğrenme ağlarının sağladığı avantajdır. Hiçbir uzmanın öngöremeyeceği öbekler her zaman bir insanın algısı için olması muhtemeldir. Bu bağlamda gözetimsiz, sadece veri temelli analizin önemi ortaya çıkmaktadır. Gözetimsiz öğrenmede insanın potansiyelinin ötesinde veriye ait en verimli yapının ortaya çıkarılması ana hedefdir. Etiketsiz veriden temel yapıyı ve örüntüyü çıkararak sonrasında bunları belirli amaçlar için gözetimli olarak kullanma amaçlanmaktadır. Bu bağlamda insanın karar süreçlerinde dışarda kalması muhtemeldir. Başka bir deyişle sistem ağlarda arkasında bıraktığı veri anlamında kaynağı insanda olan ama onun potansiyelinin ötesinde bir durum yaratma eğilimindedir diyebiliriz. Her ne kadar insanın gündelik yaşamında bıraktığı veriler temelinde sistem algoritmaları kullanarak seçim sunsa da bu seçimler insanın düşünsel sınırının ötesinde olması nedeniyle hem duyuşsal hem de eylemsel kabiliyetinin dışında da kalmaktadır. Bu bağlamda sistem insandan bağımsızlaşma yoluna da girmesi muhtemeldir. Ancak algoritmalar seçim sunarken insanların arkalarında bıraktıkları veriden çıkardıkları örüntüler üzerinden kendilerini kurmaktadırlar.

Genel olarak yapay öğrenme gözetimli ve gözetimsiz olmak üzere iki türlü gerçekleşmektedir. Gözetimli öğrenme girdiler ve çıktılar arasındaki en iyi eşleşmeyi sağlayan fonksiyonu bulmak amacıyla sayısız farklı fonksiyonu analiz ederek çalışmaktadır (Kelleher ve Tierney, 2022, s. 77). Ancak gözetimli öğrenmenin kullanılamayacağı durumlarda vardır. Örneğin satrançta en iyi hamle diye bir şey yoktur; çünkü bir hamlenin en iyi hatta en kötü hamle olması sonraki hamlelere bağlıdır. Tek geribildirim ise oyunun sonunda alınabilir. Satranç ortamında karar verici bir etmen vardır. Satranç tahtası oyun oynayan etmenin ortamıdır. Ortam zamanın belirli aralıklarında taşların konumuna göre değişiklik göstermektedir. Belirli eylemler kümesinden bir eylem seçildiğinde ortam ve durum değişmektedir. Ödül görevin amacıdır ve öğrenme amaçsız gerçekleşmez. Eylem dizisi içinde en fazla ödülü en kısa zamanda getiren eylemin seçilmesi pekiştirmeli öğrenmeyi göstermektedir. Gözetimli öğrenmenin ötesinde pekiştirmeli öğrenme içsel değer oluşturmaktadır. Böylece en fazla ödülü getirecek hamle seçilebilir. Dışsal bir sürecin yokluğunda farklı eylemler denenir ve bir ödül olarak geribildirime göre etmenin kendisi veri üretir. Satranç oyununda oyunun sonucuna kadar geçen süredeki taşların her biri sonuca giden yolda ama aynı zamanda sonucun kesinliğinden bağımsız en uygun hamlelerinin gerçekleştirilmesinin öğrenilmesidir. Başka bir deyişle pekiştirmeli

öğrenmede amaç herhangi bir ara eylemin sonuca ya da ödüle götürmede ne kadar verimli olduğunu görebilmektir. Yapay zekâ öğrenirken içsel ödül tahminlerine göre en yüksek ödülü üreten eylemleri gerçekleştirebilecektir. Eylemler rastgele denenir, öğrenme geliştikçe, rastgele seçimlerden içsel ödül tahminlerine göre eyleme geçilir. Pekiştirmeli öğrenmede gözetmene ihtiyaç olmaması ve gözetmenin potansiyel yanlılığının da önlenmesi öğrenmeyi daha verimli ve isabetli hale getirmektedir. AlphaGo programı derin öğrenme ve pekiştirmeli öğrenmenin birleştirildiği bir programdır. En iyi hamleyi seçmek üzere eğitilmiş bir politika ağı ve oyunu kazanmadaki olasılığını değerlendirmek üzere eğitilmiş bir değer ağı vardır. Politika ağı önce oyun temelli veri tabanı ile eğitilmiş sonrasında kendi kopyasına karşı oynayarak pekiştirmeli öğrenme yoluyla kendini geliştirmiştir. AlphaGo 2015 yılında bir Avrupa Şampiyonu insanı, 2016 yılında ise dünyanın en büyük insan oyuncularından birini yenmiştir (Alpaydın, 2022, s. 110-111). Yapay zekânın geliştirilmesinde deney alanı olarak oyunların seçilmesi belirli kuralların olması nedeniyledir. Oyun içinde olabilecek rastlantısallıklar bile belirlidir. Yaşamın içinde ise kurallar olmakla beraber kuralların sürekli esnetildiği ya da çığnendiği durumlar söz konusudur ve rastlantısallıklar da bu bağlamda beklenmedik ya da oyunun rastlantısallıklarından farklılık gösterebilmektedir. Veri üzerine eğitilmiş modellerde, yapay zekâ eğitim öğrenme sürecinde rastlantısallıktan etkilenmektedir. Bu bağlamda eğitilmiş model öngörü yapma açısından daha bir dar alana sıkışmaktadır. Veriden bir örüntü elde eden model yetersiz temsil edilen ya da sıra dışılıklar karşısında vereceği kararlar iyi olmayabilir. Geçmiş tarihli alışkanlıklar verisel olarak sorunludur; çünkü bugün son derece popüler bir film platformu olan Netflix’de izleyici geçmişte yaptığı tercihler temelinde yönlendirilirken aslında sınırlandırılmakta, yeni ve farklı deneyimlerin yaşanması engellenmektedir.

Unutmayalım ki teknolojinin bugün geldiği noktada yapay zekâ dar alanlarda kullanılmaktadır; çünkü makineler henüz derin öğrenmenin ve pekiştirmeli öğrenmenin çok başındadır. Verilerin biriktirilmesi çoğaldıkça öğrenmenin gelişmesi de zamanla ilerleyecektir. Bu durum yapay zekânın dar alandan geniş alanlara doğru yayılımını ve beraberinde devasa miktarda veri girdisini gerekli kılmaktadır. Bugün girdi olarak veriden eyleme geçişi algı ve eylemin bütünselliğinde sadece oyunlarda gerçekleştirilmektedir. Yapay öğrenmede bir ara işlem olmadan otomatik olarak kendi kendine veriden öğrenme geniş alanlarda kullanıldığı zaman, insanın potansiyelinin üzerinde, onu aşan biçimde şu an düşünemeyeceği bir hayata sahip olabileceği kuvvetle muhtemel görünmektedir. O zaman bugün insanı insan yapan birtakım niteliklerin de dönüşmesi kaçınılmazdır. İnsan düşünsel olarak dönüşecektir. Algoritmaların belirlediği seçimler üzerine kurulacak gündelik yaşamlar özgürlük yanılması içinde ya da seçimlerin sunduğu özgürlük anlayışıyla robotik süreçlere dönüşecektir. Bu durumu ifade etmek için insanın yaptığı seçimlerin her ne kadar arkalarında bıraktıkları verilerin doğrultusunda olması

nedeniyle kendi iradeleri doğrultusunda olduğu düşünülse de aslında büyük teknolojik şirketlerin ya da sistemin kendisini yeniden üreten planlı seçimlerdir.

Robotik süreç sistemin gerektirdiği şekilde insanın yaşamıyla ilgili veriye ve bu veriyi işleme kabiliyetine ve kullanma gücüne sahip şirketlerin çıkarları doğrultusunda, insanın köleleştirildiği bir süreçtir. İnsan artık sistemle bütünleşmiş robotik sürecin bir parçasıdır. Çalışmamızın son bölümünde algoritmalar temelinde sunulan belirli modeller ve sınırlı seçimlerin sonucunda gündelik yaşamın robotik sürece dönüşmesinde görme yetisinin kontrolü ve düzenlenmesi, anlamın sonlanması ve bireyin diğer birey ve bireylerle olan ilişkisi ve deneyimleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Böylece hem gündelik yaşamın robotik sürece hem de insanın robotik sürecin parçası olarak dönüşümü gösterilecektir.

4. Gündelik Yaşamda Algoritmalar ve Robotik Süreçler

Günümüzde algoritmalar kendi seçimlerini insanlara sunsalar da bu seçimler insanların arkalarında bıraktıkları verilerin temelinde oluşturulmaktadır. Yani insanların seçimleri veri şeklinde algoritmalar temelinde işlenmekte ve karar olarak eylemleştirilmektedir. İnsanların yaptıkları seçimler doğrultusunda manipüle edildiklerini söylemek daha doğru olacaktır (Fry, 2019, s. 31). Teknolojinin gelişmesine paralel olarak elde edilen devasa veri ve güçlü bilgisayarların sonucunda ortaya çıkan algoritmalarla toplumsal ve bireysel hayat yeniden düzenlenmektedir. Tüketim düzeninde ya da kapitalizmin neokapitalizme dönüşmesiyle insanın tüketim yapmadan kalabileceği ya da bir ağa bağlanmadan var oluşunu gerçekleştirebileceği bir an kalmamıştır. Her şey dijital görüntüye ya da enformasyon halinde tüketilmek için hazır beklemektedir. Tüm pürüzlerin ortadan kaldırılarak, her şeyin aynılığa dönüştüğü ve böylece her şeyin azami hızda aktığı bir sistemde, insanın düşünecek zamanı olmadığı gibi, zaman iki terminal arasında sıkıştırılmaktadır. Bu sıkışma hali insanın düşünmesini engellemekte ve kendisinin sistemde köle olduğunu algılamasını da önlemektedir.

Sistem tarafından görsel imgelere boğulan insan, yaşamını görsel imgeler üzerinden yürütmektedir ve bu duruma bağlı olarak gözün kullanımı, daha doğrusu gözün neyi nasıl görmesi gerektiği de önem kazanmıştır. İnsanın görme yetisini de sistem tarafından düzenlenmektedir. Görme edinimi hem artı değer oluşturacak şekilde kullanıcının bıraktığı izler temelinde enformasyona dönüştürülmektedir hem de algoritmaları güçlendirmektedir. İnsanın optik faaliyeti kayıt altına alınarak, sistemin beklentileriyle aynı doğrultuda biçimlendirilmektedir. Ekranlar gözün hareketini, görsel imgelerin akışında ilginin nerede odaklandığını, süresini ve yoğunluğunu takip etmektedir. Gözün açılan bir sayfada gezinmesi, önceliklendirmesi, harcadığı zaman analiz edilmekte ve gözün hareketlerinden ve hatta hareketsizliğinden yeni enformasyonlar üretilmektedir. Bu bağlamda görme yetisi çeşitli

şekillerde parçalanarak sınırlandırılmaktadır; başka bir deyişle, kontrol altına alınarak robotik süreçlere dâhil edilmektedir. Bu sınırlandırma sunulan seçeneklerin aynılaştırma ve sürekli tekrarıyla ve ardışık seçeneklerin hızıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak bunun en önemli sonucu insanın düşünsel gerilemesidir. Gerileme kendini insanın tepkisizliğinde ya da yavanlığında ifade etmektedir. Ağlarda dolaşırken arka planda çalışan algoritmalarla insanların verilerinin teknoloji şirketlerince toplanarak diğer şirketlere satılması ve bu verilerin işlenerek insanların düşünsel olarak biçimlendirilmesinde kullanılması, sistemin sunduğu bedava teknolojinin karşılığında insanların kendi yaşamlarının en saklı anlarının verilerini gönüllü olarak vermesinin sonucudur. Dijital olarak tasarlanmış imgelerin mutlaka bir estetik nitelikleri vardır ve insanları cezbederler; ancak imge aynı zamanda görsel alanın dışında insanı sistemde tutmak ve sistemi yeniden üretmesi için gerekli olan motivasyonu da sağlamaktadır (Crary, 2023, s. 54). Sistem ağlar üzerinden ve algoritmalarla insanı görsel bombardımana tutar ve bunu yaparken insanı tek başına bırakmadan, gözünü ya da görme yetisini de sistemin çıkarları doğrultusunda ama insanının gönüllüğü esasında eğiterek robotik sürece ekler. Görünür olanın değişkenliği, hayal etmenin yaratıcılığında oluşmamaktır, artık insanın görme yetisi ancak eskisinden farklı olarak, sistemle bütünleştirilmiş ya da sınırlandırılmış bir görme yetisi olarak belirleyici olacaktır. İnsanın dünyayı görmesi ya da görememesi insanın dışında biçimlendirilmektedir ve doğal olandan uzaklaşmaktadır. Geçmiş ve bellek birbirlerinden ayrılmışlardır, sadece şimdiki zaman vardır. Geçmişten günümüze akan çok sayıda görüntü ve enformasyona dolayısıyla, hala insanlar ortak bir ideal yerine bireysel ve gündelik hedefler peşinden koşmaktadırlar; çünkü kapitalizm ürettiği imgelerle başka bir deyişle tüketim kültürüyle belleği zayıflatmakta ve insanı tüm benliğiyle şimdiye odaklamaktadır (Crary, 2023, s. 43). İnsanın algısının kontrolünde iletişim teknolojileri ve algoritmalarının işleyişinin rolünün yanı sıra tüketim kültürünün yani tüketimin hızının ve yoğunluğunun da etkisi önemlidir.

Algoritmaların insanların önceki yaptığı seçimler doğrultusunda sunduğu seçeneklerin bolluğunun aksine, sunmadığı ya da dışarda bıraktığı seçeneklerle insanın farkında olabileceği farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. İnsanın algısal olarak anlamlandırma yaparken ve karar alırken diyalektik olarak ayırım yapabilmesi, farklı perspektiflerin algoritmaların oluşturduğu seçeneklerle görünmez kılınması sonucu engellenmektedir. İnsanın düşünmesini engelleyen önemli unsurlardan biri anlamın sonlanmasıdır. Anlamlandırma yapamayan ve eleştirel yaklaşamayan insan, kendi kararlarını alırken aslında kararlarının kendi öz kararları olmadığını ve robotik sürecin bir parçası olduğunun farkına varamamaktadır. Kavram anlamını karşıtından alır. Örneğin iyi anlamını, gücünü ya da tonunu kötüden almaktadır. Oysaki algoritmaların sunduğu seçeneklerle ve sunmadığı ya da dışarda bıraktığı seçeneklerle insanın anlamlandırma biçimini de değiştirmektedir.

Algoritmalar sürekli olarak ve ardışık biçimde güzeli, güzelin daha güzelini ve güzelin daha güzelinin daha da güzelini gösterirken güzel olan anlamını çirkin olandan değil yine güzel olandan almaktadır. Dünyanın algoritmaların sunduğu seçenekler üzerinden algılanması, insanı kurgusal bir gerçekliğe götürmektedir. Bu kurgusal gerçeklikte başka bir deyişle robotik süreçte insanın anlamlandırma düzeyi algoritmalarca sistemle uyumlu bir şekilde sürekli işleme maruz kalarak güncellenmektedir. Bu algoritmaların dünyasında her şey sürekli ardışık bir şekilde daha olumluya doğru evrilmektedir. Bu durumda robotik süreç olumsuzlukların dışarda bırakıldığı ve sürekli olumlunun daha da olumlusunun sunulduğu anlamsız bir süreç olmaktadır çünkü anlamın var olması için anlamsızlığında ya da olumlunun yanında olumsuzluğun da olması gerekmektedir. Robotik süreçlerde algoritmalar içine insanı da alarak yaşamın tüm safhalarında yanılısamayı, rastlantıyı dışlamaktadır. Akışkanlığın önünde engel oluşturabilecek her türlü pürüz dışarda bırakılarak insanın algısından çıkarılmakta ve insan düşünsel olarak sisteme süreç dâhilinde aralıksız güncellenerek uyumlandırılmaktadır.

Bugün küresel şirketler kullanıcıların verilerini toplamakta, analiz etmekte ve tüketim toplumunun sürekli robotik süreçlerle kendini yeniden üretmesini sağlamaktadır. İnsanların tüm alışveriş detaylarına verisel olarak ulaşılabilir ve belirli örüntüler insanların gelecekte yapabilecekleriyle ilgili öngörü yapılabilmesini sağlamaktadır. Acxiom, Corelogic, Datalogix ve Palantir gibi şirketler insanların arkalarında bıraktıkları verileri toplayıp biriktiren ve sonrasında karla satan örnek şirketlerdir. Algoritmalarla geleceğin şekillendirilmesi sahip olunan verinin miktarıyla ilintilidir. Veri miktarının çoğalması gelecekte algoritmaların yaşamın tüm alanlarına yayılarak etkinleşmesini zamansal olarak hem kısaltacaktır hem de daha kusursuz ya da yanılısamanın olmadığı gerçekten daha gerçek ama aslında yapay olan robotik süreçleri doğuracaktır. Bu bağlamda önce veri bilimi ortaya çıkmıştır bugünse veri endüstrisinden konuşabilmekteyiz. Amerika'nın en bilinen şirketlerinden Acxiom yaklaşık üç yüz milyon Amerikalının kişisel verilerini elinde bulundurmaktadır ve ticari olarak kullanmaktadır. Şirket elinde bulundurduğu kişisel verileri temel alarak insanları yetmiş kategoriye ayırmıştır ve katalog oluşturarak insanlar birer emtiaya dönüştürülmüştür. Düşük alım gücüne sahip olanlar waste (çöp), pazar değeri en yüksek olan 36-45 yaş grubu insanlar ise shooting star (hedef kitle) olarak tanımlanmaktadır. Bu hedef kitle, spor yapan, dinamik, seyahat eden, evli ama çocuksuz insanlardan oluşmaktadır (Han, 2022b, s. 72-73). Herkesin ağlarda yaptığı her şey depolanmakta ve algoritmalarla öngörü oluşturmak amacıyla işlenmektedir (Fry, 2019, s. 51). Akışları sağlayan teknik gelişmenin sonucunda görüntüleme, biçimlendirme, depolama ve güncelleme gibi birbirini tamamlayan süreçler de bu bağlamda algoritmalar temelinde robotik sürecin gerekliliği olarak değerlendirilmelidir. Bu teknolojiye sahip aynı zamanda pazarı da oluşturan küresel şirketlere karşı bireysel hedefler yerine

toplumsal ideallerden bahsetmek ya da aslında tüm bireysel amaçların toplumun ideallerinin temelini oluşturduğuna dair şüphe içeren yaklaşımlar derhal marjinalleştirilmektedir; çünkü robotik süreç kendini algoritmik bir mantık üzerinde oluşturmaktadır ve belirleyici olan bu algoritmik mantıktır, geri kalan her şey dışlanır. Ayrıca algısal deneyim homojenleşmektedir. Kitlesel üretilen zamanın popüler içerikleri küresel olarak dolaşıma sokularak belleğin ve bilincin kitlesel senkronizasyonu süreç içinde sağlanmaktadır (Crary, 2023, s. 57). Bu durumda denetimin küresel boyutta yayılımı, özneliği yok ettiği gibi içeriklerin oluşturulmasındaki yaratıcılıkta bir kısır döngüye düşmektedir. Böylece süreç robotik bir sürece dönüşmektedir. Bugün platformların kullanıcılarına algoritmalar üzerinden sunduğu seçimlerle bireyler birbiriyle iletişimde olmayan evrenleri kendilerine mekân olarak seçebilirler. Bu mekânlar her ne kadar içerik olarak farklılık gösterebilir de zamansal örüntüleri ve bölünmeleri aslında tekdüze olduklarını göstermektedirler ve robotik sürecin parçalarıdır.

Birey ve makine arasındaki algoritmik ilişki, birey ile birey arasındaki ilişkiyi de betimlemektedir. Plansız ya da öngörülemeyen her şeyin dışarda bırakıldığı, ağlarda kendini bulan, homojen, pürüzsüz bir ilişki söz konusudur. Robotik süreçte insan kendi tercihini gerçekleştirmek yerine, kendisine yapması söylenen şeyi yapmayı tercih etmektedir. Tüm eylemlerin yanı sıra hayallerin bile kontrol altına alınması günümüz insanı tarafından fark edilmemektedir. Ağlarda bırakılan izlerle insanlar kendilerine tavsiye edilen ürünleri tüketmektedir. Gözetlenmeye razıdır. Bütün bu normal kabul edilen durumlar aslında algının da değişmesiyle ilgilidir. Örneğin cinsellik insanın başarı durumuyla ilişkilendirilmektedir ve cinsellik çoğaltılması gerekli olan bir sermaye olmuştur. Beden sergileme değeriyle bir metaya dönüşmüştür. Aşk yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi anlamını aldığı olumsuzluktan kurtulmuştur. Beklenmeyen bir durumun ortaya çıkma ihtimali ya da bir yanılısına yok edilmiştir. Aşk anlatısını kaybetmiştir, bağlamından kopartılmıştır ve donuklaşmıştır. Ancak aşk anlamını tam da olumsuzluktan almaktadır, kontrol edilemezdir, çok değişkendir; yani belirsizlik içermektedir ve acı verme olasılığı barındırır. Kısaca eskiden aşkın temeli, hazırlığı daha doğrusu algoritması yoktu. Ancak robotik süreçte aşk da diğer her şey gibi belirlenmiş ve modellendirilmiş ve sistem tarafından biçimlendirilmiştir. Han, “Gri’nin Elli Tonu” adlı romandan örnek vermektedir. Romanın ana karakteri, partnerinin aralarındaki ilişkiyi katı çalışma saatleri, çerçevesi gayet net çizilmiş görev tanımı olan ve performans kalitesinin güvenceye alınması için gayet etkili yöntemlerin öngörüldüğü bir iş teklifi olarak tasarlaması karşısında hayrete düşer. Performans aşkı ve cinselliği de içine almaktadır. Unutmayalım ki robotik süreç kapsamında iş ve serbest zaman arasındaki sınırlar yok edilmektedir ve iş yaşamındaki rasyonalite serbest zaman başta olmak üzere insanın kendi ait tüm zamanına yayılmaktadır. İlişkide boyun eğen özne, egzersiz yapmalı, sağlıklı yemek yemeli ve gerektiği kadar

uyumalıdır, belki öğün aralarında sadece meyve yiyebilir, aşırı alkolden kaçınmalıdır ve sigara kullanmamalıdır. Cinsellikte sağlığın hegemonyası altında, negatifikten uzaktır. Başkahraman ise her zaman temiz ve kılları traşlı ya da ağdalı olmalıdır. Cinsellikte çeşitlilik bir takım sado-mazoşist pratiklerle sağlanır. Sınır aşımının erotikliği olamaz; çünkü her türlü sınır aşımı ya da ihlal negatifiği temsil etmektedir. Güvenli sözcüklerin kullanılması aşırıya kaçılmaması ve sınırların aşılmaması içindir. “Enfes” kelimesinin aşırı kullanımı ise haz ve tüketimi sembolize eder (Han, 2022a, s.21). “An” yoktur ve zaman eklemelidir, durumdan söz edilmesi olanaksızdır çünkü karar alma sonlanmıştır. Her şey tıklamayla seçenekler üzerinden anlık kararlarla gerçekleştirilmektedir. Sistem özgürlüğü algoritmalarla seçenekler üzerinden sunarak arzuyu da rasyonelleştirmiştir. Arzu planlı bir şekilde belirlenmekte ve dolaşıma sokulmaktadır. Hayal gücü insandan alınmıştır, algoritmaların belirlediği kültür endüstrisi tarafından oluşturulmaktadır. Özne sürekli sistem doğrultusunda zorunlu olarak seçim yapmaktadır ve seçiminde ne arzulayacağı da belirlidir çünkü sistem aynı zamanda kendini yeniden üreten insanı sürekli algoritmalarla yaptığı seçimlerle eğitmektedir. İş ve boş zaman arasındaki sınırların kaybolmasıyla iş yerinde kullanılan mantık ve melekeler yaşamın tüm safhalarına yayılmıştır. Bireyin yeterliliği işlem zamanını sürekli azaltma amaçlı içsel bir zorunlulukla ilintilidir. Teknolojinin kullanıma sunduğu aygıtlar, kullanıcıların tümünü düzenlemektedir. İnsanın kendi öz anlatısı kesilmiştir. Aile, arkadaşlık ya da yukarıda verdiğimiz örnekteki gibi diğer bireysel insani ilişkiler yerini algoritmaların kontrolünde sunulan ilişkilere bırakmıştır. Artık deneyimler algoritmalar tarafından robotik süreç olarak yönetilmekte ve gerçekleştirilmektedir.

İnsanın iç yaşamı olarak addedilen dünya dışsal hale getirilerek kapitalizmin bir parçası olarak ekonomik alana eklenmektedir. İnsanın eskiden doğal olarak karşılanan ve bir sorun teşkil etmeyen kaygı, çekingenlik, cinsel arzu gibi belirli duygulanım alanları, sistemle uyumlu çeşitli yeni tanımların üretilmesiyle sorunlu alanlara dönüştürülmekte ve yeniden güncellenmektedirler. Bu güncellemeler insanı algoritmaların yönlendirmesiyle gönüllü itaat ettiren, aslında insan robotik süreçlerde hapsedilmektedir diyebiliriz.

5. SONUÇ

Algoritmaların bir insanın ne yapabileceğini kesin olarak öngörebilmesi olanaklı değildir; çünkü insanın ne yapabileceği kesin bir mantık anlayışı üzerine kurulu değildir ve içgüdüselidir. Buna göre algoritmaların yaptığı öngörülerde her zaman hata payı olacaktır. Ancak algoritmalar gündelik yaşamda sunduğu seçeneklerle insanın yaşamını önemli ölçüde dönüştürmektedir. Algoritmalar gücünü yaşamın sürekli üretilerek düzenlenmesi ve sonra yeniden güncellenerek yeniden üretilmesi ve düzenlenmesindeki işlevselliğinden alır. Neo-kapitalist sistemde algoritmalar

hem akışta sağladığı hız ve yoğunluk hem de akışkanlığın karşısında olabilecek pürüzleri insanın da aslında farkında olmadan rıza göstermesiyle ortadan kaldırmakta ve insanı da dönüştürdüğü sisteme uyumlandırarak önemli bir rol oynamaktadır. Algoritmaların bu tür bir etkinliğe ulaşmasındaki en önemli nedenler teknolojinin gelişmesiyle ulaşılan güçlü kapasitedeki bilgisayar sistemleri, teknoloji sayesinde elde edilebilen devasa veri miktarı ve istatistik ve veri bilimindeki gelişmelerdir diyebiliriz. Bütün bu gelişmeler yapay zekâ çalışmaları dâhilinde daha da hızlanmış ve algoritmalar yaşamın içindeki sistem lehine verimliliği ve yapay zekânın temel bileşeni olması açısından da önemli hale gelmiştir.

Çalışmamızda önce algoritmaların gelişimi ve çalışma şekli ortaya konmaya sonrasında ise algoritmalarla robotik süreçlerin oluşumu ve bu süreçlerde insanın nasıl hapsedildiği gösterilmeye çalışıldı. Genel olarak bakıldığında insanın kararlarını biçimlendiren yönlendirici kapitalist temelli düşüncelerin yapay zekâ da olamayacağı çünkü veri biliminin sayısal temelli olduğu ve kodlarda bulunamayacağı düşünülebilir. Oysaki algoritmaların çalışma şekli nesnel değildir, çünkü algoritmalar örüntüler üzerine kendini kurmaktadır. Eğer veri doğal olarak sistemde ve onun ürettiği yaşamda zaten var olan bir düşünceyi içeriyorsa ve bu düşünce, yaklaşım ya da mantık sayısal temelde aynen kodlanırsa, en azından günümüzdeki yapay zekânın kapasitesini göz önüne aldığımızda bu durum yapay zekânın düşüncesi değil sistemin düşüncesidir. Algoritmalar sistemin ürettiği mevcut yaşamdan örüntüleri çıkararak kopyalamaktadır. Neo-kapitalist bir sistemde sisteme karşıt ya da sistemi yavaşlatacak ve bir arızaya neden olabilecek yaklaşımları üretebilecek algoritmaların ortaya çıkabilmesi olanaksızdır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu tür yaklaşımlar sistem tarafından hemen marjinalleştirilmekte ve etkisizleştirilmektedir.

Algoritmaların sonucunda toplum teknoloji temelinde yaşamaya başlamıştır. Gündelik yaşam veri temelli sistemlerce düzenlenmektedir. Adalet, güvenlik, eğitim ya da ekonomi gibi alanlar sayısallaştırılmakta ve insan bir istatistikî bilgi kaynağına dönüşmektedir. Aydınlanma sonrası ilerleme ülküsü doğrultusunda bugün geline nokta da ilerleme anlamını zaman ve deneyimin kontrol ve denetim altına alınmasından almaktadır. Tüm çalışmalar karar alma sürecinin en aza indirgenmesi ve derinlemesine düşünmenin gerektirdiği zamanın ortadan kaldırılması üzerine odaklanmıştır. İlerleme görünürde bir ilerlemeye dönüşmüştür. Her şey kendini tekrara bırakmıştır. İnsanın sürekli kendisine modeller temelinde sunulan seçenekler doğrultusunda başka bir deyişle sistemin çıkarları doğrultusunda yeni kimlikler ya da yaşamlar oluşturmalıdır ve sürekli eskiyen kimliğini ya da yaşamını yeni olan kimlikle ve yaşamlarla değiştirme becerisini gösterebilmelidir ve böylece toplumda var olabilmelidir. Mevcut olan belirli bir plan dâhilinde eski durumuna düşerken yerini yeniye bıraktığında aslında yeni talepler sitem tarafından üretilmektedir. Yeni olanı hazırlayan pazar,

karlılık ve rekabet gibi unsurlar olsa da sistem, model, dijital iletişim ağları ve sonucunda insanın görünürde özne olarak yeniden üretimi de eskinin yerini yeniye bırakmasındaki önemli dinamikler olarak sayılabilir. İnsanda üretilen psikolojik temelli belirli ihtiyaçlar ürünlerin içine yerleştirilen yapay anlamlarla yakından ilgilidir. Kişinin duygusal ve düşünsel karakteri ile anlamın örtüşmesinde aslında ilişkinin kurgulanmasında sistem ve sistemsel ilişkiler ontolojik şablonlar şeklinde karşılıklı bağlantılarla gerçekleştirilmektedir.

Çalışmamızda algoritma temelli yaşamın giderek doğallıktan çıkarak robotik sürece evrildiğini ve insanın da robotik sürecin bir parçası olarak dönüştüğünü gösteren gelişmelerle ilgili açıklamaların yanı sıra örnek unsurları da ortaya koyarak çalışmamızı desteklemeye çalıştık. Bu bağlamda yaşamın robotik sürece dönüşmesinde insanın etrafında olanları ya da onu kuşatan nesnelere alımlamasında gözün kontrolünün önemini ortaya koyduk. Görme yetisi de dışsal olarak üretilmekte ve düzenlenmektedir. Bu kontrol sınırlılığı ve amaçlılığı da beraberinde getirmektedir. Sistemin çıkarları doğrultusunda oluşturulan robotik süreçler sürekli sistemin yeniden üretilmesi amaçlılığı ve aynı zamanda sınırlılığı içermektedir. Göz, bu amaçlılık ve sınırlılık doğrultusunda algoritmaların sunduğu seçeneklerle biçimlendirilmektedir ve yaşam robotik sürece dönüşmektedir. Ayrıca algoritmaların temelinde yaşamın ve insanın robotik sürece dönüşmesini gösteren diğer bir unsur ise anlamın sonlanmasıdır. İnsan gündelik yaşamını düzenlerken düşünmekte, anlamlandırma yapmakta ve karar almaktadır. Ancak robotik süreçte insanın diyalektik olarak anlamlandırma ve ayırım yapabilmesi, farklı perspektiflerin algoritmaların oluşturduğu seçeneklerle görünmez kılınması sonucu engellenmektedir. Dünyanın algoritmaların sunduğu seçenekler üzerinden algılanması insanı sistemin ürettiği yapaylaşmış bir yaşama başka bir deyişle robotik süreçlere götürmektedir. İnsan robotik süreçlerde idealize edilmiş olanın peşinden kendini gerçekleştirmek ya da toplumda görünür olabilmek adına peşinden gitmektedir. Son unsur ise insanın diğer insan ve insanlarla olan ilişkisindeki dönüşümdür. Birey ve makine arasındaki algoritmik ilişki, başka bir deyişle algoritmaların insana sunduğu her zaman ideal olan seçenekler ve akışkanlık adına tüm pürüzlerin yok edilerek aslında reçeteler temelinde ve seçenekler üzerinden yapaylaşan ilişkiler ve deneyimler, robotik süreçlere dönüşmüşlerdir. Bu dönüşümü desteklemek için cinselliğin dönüşümü ve örnek olarak “Gri’nin Elli Tonu” adlı filmde bir sahne alınmıştır. Robotik süreç insanın cinselliğini içine alarak kendi rasyonalitesine eklemiştir. Robotik süreçlerde algoritmaların sonucunda sürekli yapılan seçimlerde insana ideal olan sunulurken, bu durum aynı zamanda insanların kendi aralarındaki ilişkilere de yansımaktadır.

Robotik süreçlerde insan kendi hayatını seçememektedir ve içinde doğduğu yapının kendisini yapılandırdığı ölçüde yaşamına devam etmektedir.

Tüm yeni olarak addedilen ürün ve hizmetler aslında insanın içine düştüğü algoritmik yapının gerektirdikleriyle örtüşen ve tamamlayan hatta geliştirerek yeniden üreten nitelikler taşımaktadır. Buradaki en önemli yanılsama insanlara sunulan seçeneklerden seçim yapılmasının özgürlük olarak sunulması ve algılanmasıdır. İnsanın kendini değerli hissetmesi, toplumda bir statü elde etmesi ya da belirli farklı duygulara sürüklenmesine odaklanıldığında aslında bireyin yaşamının her anının teknolojik bir aygıt tarafından biçimlendirildiği ve robotik sürece dönüştüğü görülecektir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkarlı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Alpaydın, E. (2022). *Yapay öğrenme*. (A. Açar, Çev.). Tellekt.
- Atasoy, İ. ve Ormanlı, O. (2019). Teknoloji ve siber güvenlik: Dijital toplumun geleceği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 11(4), 399-409.
- Ausiello, G. (2013). *Algorithms, an historical perspective. The power of algorithms: Inspiration and examples in everyday life*. Springer.
- Besteman, C. (2020). Dünyayı yeniden yaratmak. C.Besteman, H. Gusterson (Ed.), *Algoritmalarla Yaşamak* içinde (s. 232-253). (B. Akmeriç, Çev.). TheKitap.
- Binark, M. (2017). Algoritmaların yarattığı yankı odalarında siyasal katılımın olanaksızlığı, *Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi*, 19-23.
- Bottomore, T. (1977). *Toplum bilim sorunlarına ve yazınına ilişkin bir kılavuz*. Doğan Yayınevi.
- Bruns, A. (2017). *Echo chamber? What echo chamber? Reviewing the Evidence*. 6th Biennial Future of Journalism Conference, (s. 1-11). Cardiff, UK.
- Cisek, S. ve Krakowska, M. (2018). The filter bubble: A perspective for information behaviour research. ISIC 2018 Conference. https://www.researchgate.net/publication/328199698_The_filter_bubble_a_perspective_for_information_behaviour_research. 05.06.2022.

- Crary, J. (2023). *7/24 Geç kapitalizm ve uykuların sonu*. (N. Çatlı, Çev.). Metis Yayınları.
- Dilmen, E. N. & Şahoğlu, C. T. (2022). *Sosyal medya ve algoritmalar*. Kriter Basım Yayıncılık.
- Fish, T. (2009). My digital footprint: A two sided digital business model where your privacy will be someone else's business!. FutureText.
- Fry, H. (2019). *Merhaba dünya, makine çağında insan olmak*. (İ. G. Çığay, Çev.). HepKitap.
- Gehl, R.W. (2020). Duygusal robosüreçler. C.Besteman, H.Gusterson (Ed.), *Algoritmalarla Yaşamak* içinde (s.154-174). (B. Akmeriç, Çev.). TheKitap.
- Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. Gillespie T., Boczkowski P., & Foot K., (Ed.) *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society* içinde (pp. 167- 194). The MIT Press.
- Han, B. C. (2022a). *Eros'un ıstırabı*. (Ş. Öztürk, Çev.). 4. Basım. Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2022b). *Psikopolitika*. (H. Barışcan, Çev.). 5. Basım. Metis Yayınları.
- Just, N., & Latzer, M. (2017). Governance by algorithms: Reality construction by algorithmic selection on the Internet. *Media, Culture & Society*, 39(2), 238-258. <https://doi.org/10.1177/0163443716643157>
- Kelleher, J.D. & Tierney, B. (2022). *Veri bilimi*. (O. Öztürk, Çev.). Tellekt.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: what the Internet is hiding from you*. Penguin Books.
- Schneider, S. (2022). *Yapay sen*. (T. Tosun, Çev.). Tellekt.
- Sunstein C (2004) Democracy and filtering, December 2014, Vol. 47, No.12, 57-59.
- Turow, J. (2015). İzleniyoruz: yeni reklam sektörünün elindeki kimliğimiz ve değerlerimiz (1. Baskı). (M. Benveniste, Çev.), Hil yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 2011).
- Uricchio, W. (2017). *The datafied society: Studying culture through data*. University Press